

ğişmeler sosyolojisi» ne gelince, bu suretle mühim bir mevzua temas edilmekle beraber bu mevzuun problématique olduğunu unutmamalıdır. «Kültür değişmesi» mi, «Kültür mübadelesi» mi, «Kültür münasebetleri» mi daha yerinde olacağı üzerinde durulacak bir meseledir. Nitekim bu meselede zannedildiği kadar psikolog ve sosyologlar müttelik değildirler. Fazla olarak kültür meselesi yalnız psikoloji, hattâ sosyal psikoloji meselesi değildir. Onu bu zaviyeye indirmek bütün buudlarıyla görülmesine mâni olmaktadır. Nitekim, M. Turhan'ın kültür ve medeniyet ayrışında büyük bir alâkayla sarıldığı Gökalp psikolog değil sosyologdur, hattâ (eserlerindeki eklektik vasıflar bir tarafa bırakılırsa) psikolojiyi inkâr eden bir sosyoloji mektebine mensuptur.

«Kültür değişmeleri» müellifi orta fasıllarını Erzurumdaki köy araştırmasına tahsis ediyor. Fakat öyle görünüyor ki bu araştırmalar tez mevzuunun kararlaştırmasından önce «Tatil aylarındaki bazı müşahedeler»e dayanmaktadır. Bu müşahedeler faydasız değildir, fakat ilmî ve muayyen anketlere göre yapılmamıştır. Bu müşahedeleri tamim ederek bütün bir kitaba ve bir memlekete şamil hükümler çıkarmak pek yerinde görünmüyor.

GIORGIO DEL VECCHIO: *HUKUK FELSEFESİ DERSLERİ*. Çeviren: Suut Kemal Yetkin. İstanbul, Maarif matbaası, 1940; shf. 326. —

Hukuk felsefesi sahasında orijinal bir değer taşumaktan ziyade mektep kitabı mahiyetinde olan, hattâ metoda ait kısımları tamamen bir lise felsefe kitabını ve tarihî kısımları da herhangi bir küçük felsefe tarihini tekrardan başka bir şey yapmamış olan «Hukuk Felsefesi Dersleri», bununla beraber öğretim ihtiyacını karşıladığı için daima aranmaktadır. Sosyolojiye ve hukuk sosyolojisine karşı aldığı menfi vaziyeti eserin hiç bir tarafında kuvvetle müdafaa edemiyen müellif yine de sosyolog geçinmekten geri kalmıyor. Sosyoloji kongrelerine katılması ve bu meseleleri bir «sosyolog» göziyle ele alması bunun delillerindedir. Bütün bu eksiklerine rağmen eklektik müellifler öğretim ihtiyacına asıl ekol sahipleri veya muayyen bir prensipten hareket edenlerden daha faydalı oluyor kanaati vardır. Del Vecchio'nun Hukuk, İktisat ve Edebiyat Fakültelerinde aranması bundan ileri geliyor. Bu düşünceyle ve belki de temayüllerine uygun geldiği için, eser on iki sene önce Suut Kemal Yetkin tarafından Fransızca tercümesinden dilimize çevrilmişti. Zaman zaman türlü mevzua özenen S. Yetkin'in hizmetini, kitabın son yıllarda hukuk sosyolojisi dersleri dolayısıyla talebenin işine yarayacağını tahmin ettiğim sırada, takdir etmemek kabil değildi. Bu vesileyle tercümeyi gördüm. Maalesef yüz sahifeden fazla okumaya tahammül edemedim; Tercüme bürosu başkanı tarafından yapılan bu fena tercümenin bir ders kitabı olarak tavsiyesinden doğacak mahzurları düşünerek bundan vazgeçmeye mecbur oldum.

Kitapta, hukuka ait olması dolayısıyla, bir çok lâtince ibareler, hattâ cümleler var. Çoğu metin arasına konmuş olan bu ibareleri hafzedince metnin mânası kalmıyor. Fakat Türk aydınlarının hemen hepsi gibi lâtinceyi bilmeyen mütercim bunları bir bilene tercüme ettirmek zahmetine katlanmamış, kitabı tercümeden de vazgeçmemiş, bu yüzden eserin bir çok kısımları mânasız bir hale konmuş. Bu kısımlar o kadar çoktur ki, insan yalnız bu yüzden bile eseri takip edemeyecek dereceye geliyor.

Tercümeye gelince, son derecede itinasız ve bazan aslıyla alâkasız ve yanlış olduğu için - zahmetine değerse - kitabın ikinci defa tercümesi zaruret haline gelmiş bulunuyordu. Derginin kitap tahlilleri arasında bu satırları yazdığım sırada - çok şükür - ikinci tercümenin yapılmış olduğunu gördüm: İstanbul Hukuk Fakültesi Doçentlerinden Dr. Sahir Erman tarafından İtalyanca aslından yapılan (Ön sözünde dediği gibi «lâtince tâbir ve cümlelerin türkçe karşılıklarını ihtiva eden) bu tercüme vaktinde okuyucuların imdadına yetişti. Daha yapraklarını kesmeye fırsat bulamadığım yeni tercüme, eseri herhalde düştüğü biçare vaziyetinden kurtarmış olsa gerektir. Artık bahsedilmesine dahi lüzum kalmamakla beraber, başladığım mevzuu bitirmek için eski tercümeden bazı misaller vereceğim:

«Au sens strict — dar mânasiyle» değil «kat'î mânasiyle» olacak (S. — 1).
 «Un système positif de droit — Müsbet hukuk» değil «mevzu hukuk» tur (S. — 1).
 «Avec caractère obligatoire» — «Cebredici karakteriyle» değil «mükellefiyet vasfiyle». — «Kavimler ve zamanlara göre muhtelif sistemlerden ibaret bir çok seriler elde edilmiş olur» yerine «kavimler ve zamanlara göre fark eden bir çok sistemler vardır.» — «Hukuk mefhumuna dahil olan zecrilik gibi bir çok mefhumların izahını istilzam eder» yerine «hak mefhumuna aynı zamanda nüfuz eden yahut ona mülhak olan zecrilik, hak mevzuu, hukukî münasebet, v. s. gibi mefhumları aydınlatmaya mecbur eder.» — (S. — 2) «Hâdiseyi külliyetin içinde kavrayabilmek için bütün insanlığın hukuk tarihini, asırlar boyunca bütün milletlerin muhtelif tarihine bir esas teşkil eden ideal ve ölmez tarihi tamamiyle anlaşılır, tetkik etmek» değil, — fakat: «Hâdiseyi bütünlüğü ile kavramak için devirler boyunca milletlerin çeşitli tarihine ana hattı vazifesini görmüş ideal ve ezeli tarihî bütün olarak kavrayacak tarzda, heyeti mecmuasıyla insanlığın tarihini tetkik etmek...». «Vâkıya değil» yerine «olmaması keyfiyeti değil» — «Hâdisâ» değil «hâdisevî» — «Cereyan etmiş olan vâkıya hiç bir zaman aşılmaz adde- den görüşle iktifa etmemiştir.» değil «O, asla aşılamıyacak bir limit gibi, emri vâkile iktifa etmemiştir.» (S. — 3) «Rationabiliténin tetkiki ve müsbet hukukun meşruiyetini de ihtiva eder» değil «mevzu hukukun aklı olabilmesine ve meşruluğuna ait tenkidi de ihtiva eder.» — «Olan şeye karşı, olması lâzımgelen şey» değil «olması lâzımgelen ve lâzımgelcek olan şey». — «Farklı» değil «seçkin» veya «Mütemeyyiz» distinct. — «Tarihî vâkıya ile idealî birleştirmek için bir temayül» değil «tarihî vâkıya ile idealin karşılaştıkları bir temayül». (S. — 4) — «Hukukun aklî ve hakikî» değil «aklî ve derunî». — «Adalet fikrini» değil «adalet problemini» (S. — 5). — «Bütün bilgiler insan zihninden» değil «bütün bilgiler aynı olan insan zihninden...». — «İlim ve hukuk felsefesi» değil «hukuk felsefesi ve ilmi». — Bundan sonra «Avnî zamanda mevcut olabilirler ve olmalıdırlar. Hukuk felsefesi hukukî ilimlerin...» diye başlayan yarım cümle atlanmış. (S. — 6). «Varlığın ve birliğin», değil «varlığın ve bilmenin». — «Fakat nev'i korumak insiyakına da sahiptir» cümlesi eksik. — «Hodbinliği ve ifratını» değil «aşılmasını». — (S. — 8). «Fikirlerdeki kararsızlıktan» değil «sarahatsızlıktan». — «Tam» (unitaire) değil «birleştirici». — (S. — 9). «Felsefe tarihî müellifleri» değil «tarih felsefesi müellifleri». — «Tasavvurlarını isbat etmek istiyordu» değil «tasavvurlarını ve niyetlerini...» — «Zarurî bir teselsül ile» değil «mukadder bir teselsül ile» — «unitaire» değil «birleştirici» — «Hâdiselerin bir ilmi olarak» değil «bir hâdiseler ilmi olarak» (S. — 10) — «Olacak vâkıyaları değil de» değil

«olması lâzımgelen vâkıaları» — «Hukukî realiteyi bütün münasebetleri içine koymakla..» değil «hukukî realiteyi, bütün münasebetlerinin genişliği ile, tamamlamaya» — «Hem ilmimize tâbidir, hem yabancıdır» değil «ya ilmimize tâbidir, yahut ona yabancıdır.» — «Mantıkî araştırmaya taallük eden hususta ona tâbidir; onun neticesini tazammun mecburiyetindedir» değil «neticeyi peşinden tazammun etmesi lâzımgelen araştırmaya (yani hukukun tarifine) ait olması bakımından tâbidir.» — (S. — 11). «Hususî» (particulier) değil «cüz'î» (S. — 12). «Zihnimizin zarurî ve daimî olan vâkıalar üzerinde varlığını hissettirdiği kıymeti bulunan, kanunlarına tevafuk eder bir hakikat» değil «zihnimizin, vâkıalara kendilerini kabul ettirdikleri için daima muteber olan, zarurî ve ezeli kanunlarına dair bir hakikat» (S. — 14). — «Tahlil yoluyla muhakemede bulunmak, a priori bir prensipten hareket etmek lâzımdır» değil «tahlil yolundan gitmek, a priori bir prensiptir.» — Bundan sonra «Yani vâkıalara ve binnetice mevzu hukuk hakkında hüküm vermek için, ilerde göreceğimiz gibi, insanın transandantal mahiyetinden çıkarılmış süjenin muhtarlığından hareket etmek lâzımdır. Bilâkis...» cümlesi atlanmış (S. — 15).

«Vücade gelmiş olan vâkıalar ve Roma hukukundan ibarettir» değil «hemen evvelki hukuk kültürleri ile Roma hukukundan ibarettir» olacak. «Roma dehasının» değil «insan dehasının» (S. — 16) — «Mazide kaide ve hukukî telâkki yazılmış olan şey» değil «hukukî telâkki olan şey» ve bu hatalı cümle şöyle devam ediyor: «hâle kadar herhangi bir tarzda devam eder ve kendisini kuşatan sonraki unsurların içinde erimiş olduğu için müşahidin gözünden kaçsa da asla tamamen kaybolamaz.» — (intégrante) «Ayrılmaz» değil «tamamlayıcı» — (S. — 7). «Müşabehetten» değil «şekil birliğinden» — «Binaenaleyh» değil «bu mânada»; «İsbat» değil «tasdik» (S. — 18). «Müstakil» değil «muhtar»; «Garabetlerle skandallar uyandırarak» değil «paradokslarla umumî efkâra çarparak» (S. — 19). «Düşünceyi» değil «tenkit zihniyeti»; 22 inci sahifede 20 inci satırda *olmuştur* kelimesinden sonra Grekce kelimeler atlanmış ve bütün bir cümle hazfedilmiştir. «Mahsusat âlemi» değil «ampirik âlem» (metne göre: le monde empirique) (S. — 23). «Uluhiyetler» değil «Tanrular»; «daha güzelleştirmekte» değil «daha çok hayran olunacak bir hale koymakta» (S. — 24). «Devletin kontrolü» değil «müdahalesi» (ingérence). S. 25, satır 27 de *zıddır* kelimesinden sonra «yani Kant'ın hukuk devletine» cümlesi atlanmış, S. 29 da *corrective* karşılığı *zecri* kelimesi yanlış. «Riyazî nisbette» değil «aritmetik nisbette» olacak. «Tenasüp vardır» değil «tekabül vardır» (correspondance) (S. — 29). «Ya bir insandan çok veya az bir şey» değil «insandan ya fazla ya eksik, yani hayvan veya tanrı olması lâzımgelirdi» (S. — 30). «Daha kültürlü bir çok esirler aslı vazifelerle uğraşıyorlar, kendi mülk sahiplerinin kültürlerini teşkile yardım bile ediyorlardı» değil «kültürlerinin teşekkülünde mülk sahiplerine bile yardım ederek, asillere mahsus fonksiyonları görüyorlardı.» — «Makinenin icadı gibi bazı icadlarla endüstride vukua gelen terakkinin bazı safhalarında esaretin nisbî zarureti kabul edilse ve bu noktai nazardan Aristo'nun müşahedeleri üzerinde düşünmeye değse de esareti mutlak surette haklı çıkarmak istediği zaman tezî kabul olunamaz.» cümlesi şöyle olacak: «Endüstrinin terakkisi, makinenin icadı v. s. . . esaretin ilgasına yardımında bulunuyordu. Fakat bazı tarihî safhalarda esaretin nisbî zarureti ka-

bul edilebilirse, bu noktada Aristo'nun müşahedeleri takdire lâyıktır. Bununla beraber bu mesele hakkında mutlak bir tahkikte bulunmak istendiği zaman onun tezi kabul edilemez.» (S.—31). «bir tekemmülüdür» değil «ulvileşmesidir». (S.—31) «Maddî zevkleri» değil «maddî ihsasları» (S. — 34). «Esasa» değil «mesnede» (substratum); «Bir endişenin bulunduğu muhakkaktır» değil «endişesini bulmak kabil değildir.» — «Bastırıp neşrederdi» değil yalnızca «neşrederdi». «En süfli» değil «aşağı» veya «iptidai»; «Esaslarda» değil «saiklerde» (motifs); «jus gentium'a taallük eden meseledir ki, diğer meselelerden itina ile tefrik edilmesi» değil: «jus gentium'dur ki, muhtelif mânalarda kullanılan bu taâbiri itina ile temyiz etmek lâzımdır.» (S. — 37). «Resmî» değil «muhteşem» (solennelle); «Tasavvurlarda» değil «tecridlerde» (abstractions); «Mükemmel şekilli bir teknik» değil «mükemmel formel veya surî bir teknik» (S. — 38); «Büyük insan ailesinin» değil «bütün insaniyet ailesinin»; «İlimde» değil «âlemde»; «Kiliseye nisbeten yeni devlet» değil «kiliseyle münasbeti bakımından yeni devlet» (S. — 39). «Grekler devletten ötesini öğrenmemişlerdir» değil «devletin, «polis'in üstünü, yukarısını görmemişlerdir.» «Hıristiyanlığın yaptığı ihtilâl» değil «yaptığı inkılâba» (S. — 40). «Devletten evvel» değil «aslı günahattan evvel»; «Kilisenin kendi gayelerine vasil olması için, kiliseye âlet olan devlet kendisini ancak kısmen haklı gösterebilir.» değil «o, kilisenin gayelerine ulaşması için, hakikî devlet olan kilisenin âleti olması bakımından, ancak nisbeten meşrulaşabilir.» (S. — 41). «Kanunların müellifi» değil «yaradıcısı» (auteur). (S. — 43); S. 47, satır 4: «İçtimai mukavele o zaman mutlak iktidar lehine bir vasıta veya delil oluyor» cümlesi yok. «Kuruluşunu» değil «kurtuluşunu»; «Zihnin gayri mütecanis bir vaziyeti hâkimdi» değil «hüküm sürme zihnin tecanüssüz bir davranışı idi.»; «Şekillerile» değil «manzaralarıyle» (S. — 48); «Antropomorfist» değil «antropomorfizm» (S. — 49); les conditions de fait'yi bazan maddî şartlar, bazan hakikî şartlar diye tercüme ediyor, *fiilî şartlar* demek lâzım. «Mütefekkirlerin» değil «mütefekkirler ve martyr'lerin»; «İntikal» değil «inkılâp»; «İlk müşahhas gayeleri kendisine tekelif etmektedir» değil «doğrudan doğruya müşahhas gayeleri kasdetmektedir»; «Yabancı, bilhassa théocratique unsurlarla» değil «başlıcaları teokratik olan yabancı unsurlarla»; «Yüksek ve taksim olunmaz bir kuvvet» değil «tek ve bölünmez ulvi bir iktidar»; «Kuvvet» değil «iktidar» (pouvoir); «Müsbet hukukî nizamda» değil «mevzu hukuk sahasında». «İstiklâl hareketi» değil «istiklâl karakterini» (S. — 52). «Esas prensipi» değil «nazariyeyi»; «iradî fiilden» değil «tasmiimli iradeden» (S. — 57). «İspanya şibih ceziresinde» değil «İberia yarımadasında»: Burada garip olan «şibih cezire» değil yarımadanın İspanya olmasıdır. «Bütün tavrı hareket ölçüsünün ve kaidelerin yokluğu» değil «her türlü kriterin ve her türlü davranış ölçüsünün yokluğu» (S. — 61); «Bir cemiyet, devletin mevcudiyetine takaddüm eden tarihî bir devre» değil «devletin mevcudiyetinden önce bulunan bir cemiyet, tarihî bir devre» (S. — 63). «Kemiyeti ile» değil «hirsesi ile» (quotité) (S. — 67); «Azî olunmaz» değil «tecavüzden masun» (S. — 70); «Varlıkla olması lâzımgelen varlık» değil «olanla olması lâzımgelen» (S. — 77); «Hakikî» değil «gerçek» (réel) (S. — 78). «Devletin içtimai mukavele ile tesis ettiğini bildiren vâkıanın» değil «devletin menşe'inin mukaveleden çıkması keyfiyetinin» (S. — 79); «Mümessili» değil «müfessiri» (S. — 80); «Mucid» değil «müceddid»; «Gerçekten» değil «hakikatte» (S. — 81); «An'aneler meta-

fiziğine temel atma» değil «Kant'ın meşhur eserinin adı olan»; «Örf metafiziğinin temeli» (S. — 82); «Tabii hükümler» değil «tahlili hükümler» (S. — 84); «İş görmek veya yapmak» değil «icra etmek» (agir) (S. — 85); «Kant ahlâkının karakteristik tarafını bu kadar sertçe tenkit edenler eksik olmadı» değil «Kant ahlâkının bu derece sert karakterini tenkit edenler eksik değildi.» (S. — 87); «Tama-men» değil «mahiyet bakımından»; «Stoïcien» değil «stoïque» (S. — 88); «la paix éternelle» değil «la paix perpetuelle» dir. Kant'ın bir eserinin doğru adı bu olduğu gibi metinde de zaten böyle yazılmıştır. «Eskiden uygunsuz olan» değil «vaktiyle birbirleriyle uyuşamıyan»; «kanlar» değil «clan'lar»; vahim bir düalizm olmaz. Olsa olsa ağır, keskin olması lâzım. «Şuur» değil «bilgi» (S. — 92); «Etraftan sert ve ağır tenkitler yükseldi» değil «doktrin bakımından dahi uzun müddet süren sert tenkitler yükseldi» (S. — 93). «Muhtelif şubelere ayrılmakla beraber...» değil «muhtelif şubelere ayrılan başka bir düşünce temayülüdür.»; «Tarihçilik» değil «tarihi mektep» tir. Çünkü tarihçilik historien, historiographie'nin karşılığı olabilir. Burada kasdedilen historicisme cereyanıdır (S. — 95).

Eserin ilk kısmının hemen her sahifesinden gelişigüzel seçtiğimiz misaller tercümenin ne derecede sıhhsiz olduğunu gösteriyor. Mütercim sık sık cümleler atlamakta, bazı cümleleri mânasını bozacak derecede parçalamaktadır. Aynı kelimeye karşı hiç lüzum yokken değişik kelimeler kullanmaktadır. Bu farkın nüansları ifade arzusundan değil dikkatsizlikten ileri geldiği meydandadır. Bununla beraber esasında estetikçi ve essayiste olan Suut Kemal Yetkinin kendi sahasında başarılı eserler vereceğini kuvvetle umuyoruz.

REŞİT SAFVET ANABİNEN: *LES APPORTS TURCS DANS LE PEUPELEMENT ET LA CIVILISATION DE L'EUROPE ORIENTALE*, 1952 İstanbul, pp. 184. —

Türk Tarih Kurumu kurucu üyelerinden Reşit Safvet Atabinen Türk tarih ve kültürünü garba tanıtan fransızca eserleri ile fikir hayatımıza 1906 senesindenberi mühim hizmetler etmektedir. R. S. Atabinen'in bu eserleri arasında en çok dikkate değer olanları «Türk mimarisinin karakteristikleri» ile «Akdeniz medeniyetinin emniyetinde Türklerin hizmeti» ve bir de bu sonuncu kitaptır. İlk defa 1943 de «Balkan medeniyetine Türklerin getirdikleri» adıyla fransızca olarak çıkan eser, son şeklinde Osmanlı - Türk istilasından önce şarkî Avrupaya Türklerin yerleşmesini anlatan bir kitap haline almıştır. Müellif giriş kısmında Garp tarihçilerinin eskiden bize karşı gösterdikleri alâkasızlığı, meselâ meşhur tarihçi Michelet'nin dünyada yalnız Hindo - Avrupaî ve Sâmî iki ırkla meşgul olarak Türklerden bahis bile etmemesile gösteriyor. Bununla beraber bu asır başındanberi Türklere karşı umumî tarih yazanlarda alâka artmaya başladığını, bilhassa Halphen'in V inci Milletlerarası Tarih kongresinde Avrupa ile Asyayı ayırmanın sun'iliği ve Eurasia tarihinin menşe'inde Türklerin rolü üzerinde durduğunu işaret ediyor. Aynı zamanda daha bir çok tarihciyi zikrediyor. Ona göre Toynbee tarihin ilk devirlerinde göçebelere yerlilere nazaran medeniyette üstün olduğu, çünkü hayvan yetiştirmenin çiftçilikten daha güç şartları ve tekniği gerektirdiği hakkındaki tezi ileri sürüyor.

Birinci fasılda Bosnayı işgal eden ilk Türklerden bahsediliyor. Bunlar Attilâ